

ГЛОБАЛИЗАЦІЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОГО РЫНКА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Пашков В. М.

Исследованы вопросы относительно последствий глобализации фармацевтического рынка Украины. Обоснованы пути минимизации рисков последствий процессов глобализации фармацевтического рынка с помощью хозяйственно-правового инструментария.

Ключевые слова: глобализация фармацевтического рынка, экономическая конкуренция, транснациональные корпорации, олигополизация рынка, хозяйственно-правовой инструментарий, специальный режим хозяйствования.

PHARMACEUTICAL MARKET GLOBALIZATION: CHALLENGES AND PROSPECTS

Pashkov V. M.

In article the consequences of globalization pharmaceutical market of Ukraine is analyzed. The ways to minimize the risks of the consequences of globalization processes pharmacy market with the help of economic-legal tools are investigated.

Key words: globalization of the pharmaceutical market, economic competition, multinationals oligopolization market, economic and legal instruments, a special economic regime.

УДК 347.23

САМОЗАХИСТ ЯК ПРАВОВИЙ ЗАСІБ ЗАХИСТУ РЕЧОВИХ ПРАВ

В. Л. Яроцький, доктор юридичних наук, професор,
директор НДІ правознавства, завідувач кафедри цивільного права № 2
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Досліджено самозахист речових прав як правовий засіб захисту цивільних прав та законних інтересів учасників цивільних правовідносин. Основними питаннями, яким приділено увагу, є з'ясування особливостей самозахисту речових прав, специфіки використання конкретних засобів та способів право-

вої форми захисту речових прав, дослідження умов правомірності та законності використання таких засобів. Проаналізовано правову природу форм захисту речових прав. Визначено порядок використання окремих засобів їх самозахисту.

Ключові слова: речові права, самозахист, самоохорона, самозахист речових прав, ознаки самозахисту, форми здійснення захисту цивільних прав.

Постановка проблеми. Самозахист є одним із способів захисту речових прав, який охоплює низку засобів та заходів захисту порушених чи оспорюваних прав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Самозахист суб'єктивних цивільних прав неодноразово був предметом наукового розгляду в цивілістичних дослідженнях. Досить ґрунтовно проаналізовано правову природу самозахисту, межі його застосування, його співвідношення з юрисдикційними засобами захисту тощо. Однак малодослідженим залишається питання розгляду самозахисту окремих категорій суб'єктивних цивільних прав.

Формулювання цілей. Метою статті є з'ясування особливостей самозахисту речових прав, специфіки використання конкретних засобів та способів правової форми захисту речових прав.

Виклад основного матеріалу. Важливими для забезпечення всебічного захисту суб'єктивних цивільних прав, зокрема права власності та інших категорій речових прав, є положення Конституції України. Серед них насамперед такі норми: «Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності» (ст. 41); «Право власності є непорушним» (ст. 41); «Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості» або «з наступним повним відшкодуванням їх вартості... – лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану» (ст. 41); «Конфіскація може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом» (ст. 41); виключно законами України визначається «правовий режим власності» (ст. 92) [1, с. 5–6]. Зазначені норми Конституції визначають особливе місце речових прав та необхідність правового забезпечення безперешкодності їх здійснення та захисту. Самозахист як правовий засіб захисту речових прав особи має свої особливості, але щоб їх з'ясувати, спочатку розглянемо категорію «захист» стосовно речових прав.

Дослідження цієї категорії завжди посідало важливе місце в юридичній науці взагалі і цивілістиці зокрема, адже на захист речових прав прямо чи опосередковано спрямовано норми багатьох галузей права (цивільного, кримінального, адміністративного та ін.). З уведенням же у правовий обіг,

а згодом і в законодавство поняття «самозахист» набуло більшої актуальності для розмежування наведених понять.

Специфіка цивільно-правового захисту речових прав полягає передусім у застосуванні таких юридичних механізмів, котрі забезпечують, як правило, усунення перешкод в їх здійсненні та відновлення майнового стану потерпілого за рахунок майнових благ порушника чи іншої зобов'язаної особи. Цьому не можуть сприяти повною мірою норми інших галузей права, зокрема кримінального, санкції якого в першу чергу спрямовані на особу порушника чи на його майно у вигляді міри покарання (конфіскація майна або штраф на користь держави). Більш того, у багатьох випадках потерпіла від злочину особа може бути заінтересована не у притягненні злочинця до кримінальної відповідальності, а у відшкодуванні завданих матеріальних збитків, поверненні викраденого майна, що досягається вже засобами цивільного права. Саме в цьому і полягають специфіка та переваги цивільно-правового захисту [2, с. 492–493]. До того ж норми адміністративного, конституційного, кримінального чи інших публічних галузей права виражають пріоритетний інтерес держави в таких способах та заходах, а не інтерес окремої особи чи групи осіб. І таким чином захищають інтереси всієї держави та суспільства і лише потім інтереси окремих осіб. Унаслідок наявності у держави певного апарату примусу та силових структур, а також інших способів та засобів впливу на суспільні відносини вона у своєму розпорядженні має великий інструментарій, яким вдало та ефективно користується. Саме тому сила диспозитивного методу регулювання суспільних відносин, яка виражається в нормах ЦК України, спрямована на забезпечення захисту прав та інтересів окремих осіб.

У ході визначення ознак захисту постає питання про розмежування понять «правовий захист» та «правова охорона». Розмежування цих понять має важливе наукове значення для віднесення засобів самозахисту до неюрисдикційної форми захисту і визначення їх характеру та ознак. При визначенні співвідношення цих понять, очевидно, доцільно виходити з того, що «охорона речових прав» є поняттям ширшим і охоплює всю сукупність норм права, які передбачають підстави набуття речових прав та його припинення, обсяг правомочностей власника, порядок та межі здійснення права, правовий режим окремих видів об'єктів речових прав, а також сукупність організаційних і правових заходів, спрямованих на забезпечення реалізації і поновлення порушеного речового права [3, с. 305]. О. Дзера також відзначає чітку тенденцію до визнання правової охорони більш широким поняттям порівняно з правовим захистом. В основі правової охорони, на його погляд, визначальними є принципи забезпечення непорушності та здійснення цивільних прав, у тому числі і речових, та заходи, спрямовані на попередження порушень цих прав. У той же час захисні норми спрямовано насамперед на відновлення порушеного

права та усунення перешкод у його здійсненні шляхом учинення відповідних дій.

У нормотворчій діяльності досить часто застосовуються поняття «охорона» і «захист» без їх чіткого розмежування і без додержання при їх застосуванні у законодавчих актах певних однакових критеріїв [2, с. 492–494].

Н. Давидова визначає охорону як встановлення загального правового режиму, а захист – як заходи, що застосовуються, коли необхідним є поновлення чи визнання... прав і захист інтересів [4, с. 34].

В. Тархов вважає, що відмежування між цими поняттями дуже чітко впливає з назви Декларації «Про основні приватні майнові права, що визнаються РСФРР, які охороняються її законами та захищаються судами РСФРР», яка була прийнята ще в 1922 р., а тому охорона здійснюється постійно, а до захисту слід звертатися лише при порушенні чи можливості порушення прав, свобод та законних інтересів [5, с. 172]. Але саме питання має дуже глибокий зміст і, вважаємо, не може розкриватися лише за допомогою назви нормативно-правового акта. До того ж невірність цього питання наразі в теорії права привела до того, що російське, так само як й українське, законодавство в цій частині є суперечливим і складається із загальних та розпливчастих фраз, а також є двозначним [6, с. 21].

Наприклад, у ст. 1.2 Кодексу про адміністративні правопорушення Російської Федерації визначається коло об'єктів, що охороняються та захищаються законодавством про адміністративні правопорушення. Виходить так, що захисту підлягають: особа, законні та економічні інтереси фізичних і юридичних осіб, суспільства та держави; а охороні – права і свободи людини і громадянина, здоров'я громадян, навколишнє середовище тощо. Отже, можна погодитися з А. Нікітіним, на думку якого в цьому разі законодавець не зовсім правильно застосував ці поняття [6, с. 21]. В аспекті Конституції України термін «захист» використовується в юридичних конструкціях, що, зокрема, позначають: 1) юридичний обов'язок держави чи інших зобов'язаних суб'єктів правовідносин із захисту прав і свобод людини; 2) можливості особи реалізувати власне суб'єктивне процесуальне право на захист у разі порушення її права [7, с. 33]. Тому зміст особливостей захисту речових прав полягає у можливостях, наданих суб'єкту права, яке охороняється державою, діяти відповідним чином і у випадках порушення цих прав звертатися до держави:

- реалізуючи речове право діями;
- вимагаючи відповідної поведінки від зобов'язаної особи;
- вчиняючи юридичні дії, що забезпечують реалізацію права відповідно до принципу «дозволено все, що не заборонено»;
- звертаючись до спеціальних засобів правоохоронного характеру для захисту суб'єктивного права, у тому числі примусових та судових [8, с. 53].

Термін «охорона» використовується в Конституції України в юридичних конструкціях, що позначають: державна охорона землі (ст. 14); спеціальні заходи охорони праці і здоров'я жінок (ст. 24); охорона природи (ст. 116) тощо. Особливостями застосування терміна «охорона» є те, що в низці юридичних конструкцій він застосовується подібно до терміна «захист» як обов'язок держави та інших зобов'язаних суб'єктів із забезпечення прав і свобод людини [7, с. 34]. Охорона – це встановлення загального правового режиму, а захист – встановлення заходів, що застосовуються, коли необхідними є поновлення чи визнання... прав і захист інтересів [4, с. 34].

І. Амельчиков та С. Пруднікова визначають, що необхідність у захисті суспільних відносин (особливо прав і свобод людини і громадянина, безпеки особистості) виникає при загрозі або реальному посяганні на них чи в результаті їх порушення, що вже сталося, і в багатьох випадках є функцією та обов'язком держави [9, с. 16].

На нашу думку, правовий захист і правова охорона є різними правовими категоріями. Оптимальними критеріями для розмежування правового захисту і правової охорони є характер діяльності учасників правовідносин речових прав та специфіка юридичної відповідальності порушника в широкому значенні.

Таким чином, захист речових прав – це діяльність власника певної речі (майна), спрямована на поновлення свого речового права чи забезпечення його виконання, яка здійснюється за допомогою різного роду засобів, визначених або не заборонених законом, у разі порушення чи реальної загрози порушення цього права, яка виявляється у формі активних дій власника.

Охорона речових прав – це діяльність власника певної речі (майна), спрямована на забезпечення дотримання його речового права, яка виявляється в його пасивній поведінці і дотриманні речових прав іншими особами.

Отже, правовий захист і правова охорона речових прав є необхідними умовами дотримання прав власників та їх поновлення в разі порушення, а тому вони виступають важливими факторами розвитку речових прав у цілому.

В юридичній літературі під засобами захисту речових прав розуміють сукупність заходів, прийомів та способів впливу на суспільні відносини, спрямованих на забезпечення реалізації і поновлення порушеного речового права.

На думку А. Малька, юридичні засоби є правовими явищами, що виражаються в інструментах (встановлення) і діяннях (технології), за допомогою яких задовольняються права суб'єктів.

Досить конструктивною видається позиція С. Алексєєва, на думку якого юридичні засоби – це поєднання взаємодіючих між собою дозволів, заборон,

а також позитивних зобов'язань, що створюють спеціальну спрямованість правового регулювання [10, с. 88].

У ст. 6 ЦК УРСР 1963 р. містився перелік основних способів захисту цивільних прав і речових прав зокрема, які могли застосовувати суд, арбітраж або третейський суд [11]. Чинний ЦК України дещо розширив коло способів захисту цивільних прав. Так, у ст. 16 закріплено, що способами захисту цивільних прав і інтересів можуть бути: 1) визнання права; 2) визнання правочину недійсним; 3) припинення дії, яка порушує право; 4) відновлення становища, яке існувало до порушення; 5) примусове виконання обов'язку в натурі; 6) зміна правовідносин; 7) припинення правовідносин; 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди; 10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових чи службових осіб [12]. Важливо зазначити, що захист цивільних прав не вичерпується переліченими засобами. Він може здійснюватися й іншими засобами, передбаченими спеціальними нормами, які враховують особливості тих чи інших цивільних відносин [2, с. 88].

У цьому аспекті необхідно відмітити, що ці засоби не містять такого поняття, як самозахист, а тому доходимо висновку про те, що самозахист є не засобом захисту чи охорони речових прав, а чимось іншим.

Другою особливістю є те, що ст. 6 ЦК УРСР 1963 р. мала назву «Захист цивільних прав» і не містила вказівок на те, чи є перелічені в ній позиції засобами або способами захисту цивільних прав. Тому з цієї статті не вдається визначити позицію законодавця щодо даного питання. Стаття ж 16 ЦК України 2003 р. в ч. 2 визначає: «способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути:...» [12]. Тому констатуємо, що законодавець має чітку позицію з цього питання в ЦК 2003 р. і визначає саме способи захисту цивільних прав та інтересів. Використовуючи ці поняття в юридичній літературі, науковці вкладають у них різний зміст, але законодавче закріплення цього поняття дозволяє внести певну ясність у доктринальні розробки.

Аналізуючи термін «самозахист», можна зробити висновок про те, що він наголошує на особливості суб'єкта захисту, на тому, що захист здійснюється самою особою без звернення до юрисдикційних органів.

Розглядаючи різні погляди на співвідношення категорій захисту та самозахисту, слід відзначити, що одні дослідники визначають самозахист як спосіб захисту, інші ж – як форму захисту.

Автори, які визначають самозахист як спосіб захисту цивільних прав, керуються виключно ст. 12 нового ЦК РФ, в якій самозахист указано в переліку способів захисту. Таке положення російського законодавства було піддано

критиці у цивілістиці. Те, що самозахист не можна поставити в один ряд з іншими засобами захисту, не викликає сумнівів. Спосіб захисту вказує на те, яким чином той чи інший захід захисту відновлює порушені права, запобігає його порушенню або припиняє таке порушення.

Однак, заперечуючи те, що самозахист є способом захисту, більшість дослідників визначають його як форму захисту. Так, А. Сергєєв зазначав, що самозахист цивільних прав із позиції теорії – це форма їх захисту, яка допускається тоді, коли потерпілий має можливість правомірно вплинути на правопорушника. У рамках цієї форми захисту носій порушеного або оспорюваного права може використати різні способи самозахисту, які повинні відповідати порушенню та не виходити за межі дій, необхідних для його припинення.

Деякі правники виділяють дві основні форми захисту прав і свобод громадян: несудову та судову і вважають, що для поновлення своїх прав громадяни активно використовують саме ці дві форми захисту. Несудова форма, на їх думку, активно використовується громадянами шляхом звернення до органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування [13, с. 59]. З цією тезою також дуже важко погодитися. В аспекті розгляду захисту саме речових прав уявляється можливим дещо ширше тлумачити несудову форму захисту. Автор тези передбачає захист прав судом та іншими органами влади. Саме несудова форма захисту включає звернення до органів виконавчої влади. Такий підхід, на нашу думку, є досить звуженим. Дійсно, судовий захист посідає важливе місце в захисті прав та законних інтересів осіб, але класифікація форм чи способів захисту речових прав, запропонована на початкових етапах дослідження, на наш погляд, є набагато вдалішою. В аспекті виділення цих форм складається враження, що автор, який запропонував цю класифікацію, поклав в її основу критерій звернення особи до суду. Тобто, якщо захист здійснюється за заявою особи судом, то це судова форма захисту, якщо не судом – несудова форма.

К. Гусаров наголошує на існуванні можливості за законодавством України захистити свої права у суді, господарському суді або третейському суді [14, с. 23]. Мабуть, автор таким чином зосереджує увагу на ефективності судового захисту цивільних прав або крізь призму наведеного деталізує судову форму захисту. В аспекті судової реформи слід сказати про можливість захисту речових прав ще й адміністративними судами. Ця класифікація є уточненою та системнішою з точки зору судового захисту.

Сам по собі термін «самозахист», як і терміни «судовий захист», «нотаріальний захист», «захист державними органами та органами місцевого самоврядування», вказує не на порядок здійснення захисту, а на суб'єкта захисту. Разом із тим діяльність щодо здійснення захисту кожним із суб'єктів має свої характерні особливості, відбувається у певному порядку, здійснюється пев-

ними заходами та способами, установленими законом. Це і дозволяє говорити про наявність судового, адміністративного, нотаріального, громадського порядку (форми) здійснення захисту. Так, як зазначала З. Ромовська, суб'єкти захисту діють у відповідному порядку: судовому, адміністративному, громадському, кожний з яких відбувається у певних процесуальних формах, суттєво відмінних одна від одної.

В аспекті наявності випадків підміни в юридичній літературі поняття порядку захисту і поняття форми захисту О. Петренко вважає слушним твердження Г. Свердлика та Е. Страунінга про те, що форма захисту права вказує на суб'єкта, який здійснює це право, тому її необхідно відмежовувати від порядку здійснення захисту, що розкриває, яким чином право на захист реалізується в рамках тієї чи іншої форми захисту. Слід також зазначити, що порядок здійснення цивільних прав збігається з поняттям правової процедури.

Зазначимо, що О. Красавчиков уживав словосполучення «форми здійснення захисту цивільних прав» як синонім словосполучення «способи захисту». Із ним погоджується М. Воробйов, однак, на думку останнього, це не є підставою для того, аби замінити цивільно-правовий термін філософським, що розкриває з певного боку значення першого. Так, М. Воробйов зазначав, що співвідношення понять наданого захисту та способів захисту таке саме, як співвідношення змісту та форми. Захист цивільних прав завжди надається в якій-небудь формі: формі визнання права, присудження до виконання зобов'язання у натурі, стягнення збитків тощо. Сутність права полягає у безпосередньому впливі акту захисту на спірне матеріальне право. Спосіб же захисту – це типова форма цього впливу. Способи захисту цивільних прав, будучи формами надання матеріально-правового захисту, самі виступають змістом процесуальної форми. Отже, на думку М. Воробйова, зміст деяких юридичних термінів не збігається з їх філософським розумінням.

Досить слушною є думка М. Треушнікова, який, розглядаючи такі категорії, як спосіб і форма захисту права, слушно зазначив, що спосіб захисту права – категорія матеріального (регулятивного) права. Під формою захисту права він розуміє визначену законом діяльність компетентних органів для захисту права, тобто з'ясування фактичних обставин, застосування норм права, визначення способу захисту права і постановлення рішення [15, с. 7].

У чинному законодавстві та спеціальній літературі в контексті захисту цивільних прав також використовуються такі категорії та терміни: «способи захисту», «заходи захисту», «засоби захисту», «методи захисту», «прийоми захисту», «форми захисту» та «порядок захисту» [16, с. 88].

В юридичній науці існує багато думок стосовно визначення категорії «спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав». Наприклад, О. Сергєєв під способами захисту розуміє закріплені законом матеріально-правові заходи при-

мусового характеру, за допомогою яких здійснюються відновлення (визнання) порушених прав та вплив на правопорушника. У той же час не можна погодитися із використанням при визначенні категорії «спосіб захисту» термінів «захід» та «засіб», оскільки, на думку О. Петренко, ці поняття не тільки семантично не є тотожними один одному, а й не узгоджуються із самою категорією «спосіб захисту» як його структурно-дефінітивна одиниця [16, с. 89].

Висновки. Засіб захисту або самозахисту речових прав є терміном, котрий позначає дії, які спрямовані на досягнення конкретного результату і відповідають на запитання: що саме може суб'єкт захисту вимагати в даному випадку в конкретній ситуації? Спосіб захисту чи самозахисту речових прав визначає вольове діяння (дію або бездіяльність), яке відповідає меті ліквідації загрози порушення речових прав або його відновлення і визначається як таке діяння, що відповідає на запитання: яким чином здійснюється захист або самозахист речових прав? Навряд чи можна було говорити про дієвість юрисдикційної форми захисту (судового порядку) та реалізації в рамках цієї форми такого способу захисту, як визнання права, якби закон не надавав управомоченій особі такого засобу захисту, як позов. Не треба ототожнювати матеріально-правові способи захисту суб'єктивних прав із процесуальними засобами, оскільки саме останні виступають засобом здійснення зацікавленими особами захисту своїх прав і тим самим їх реалізації, засобом здійснення, передбачених законодавством способів захисту права. Проаналізувавши наведені категорії і поняття, можна констатувати, що самозахист є одним із способів захисту речових прав, який охоплює низку засобів та заходів захисту порушених чи оспорюваних прав. У подальшому слід провести наукове розмежування способів юрисдикційної та неюрисдикційної форм захисту речових прав, що дозволить визначити роль та значення самозахисту серед усіх способів захисту речових прав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дзера І. О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні / І. О. Дзера. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 256 с.
2. Цивільне право України : підручник : у 2 кн. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – С. 492–522.
3. Цивільне право України : підручник / Є. О. Харитонов, Н. О. Саніахметова. – К. : Істина, 2003.
4. Давидова Н. О. «Регулювання», «охорона», «захист»: співвідношення понять на прикладі особистих немайнових відносин / Н. О. Давидова // Бюл. М-ва юстиції України. – 2007. – № 6 (68). – С. 29–35.
5. Рыбаков В. А. Собственность и право собственности : монография / В. А. Рыбаков, В. А. Тархов. – Уфа : Уфим. юрид. ин-т МВД России, 2001. – 420 с.

6. Никитин А. С. К вопросу о понятиях «охрана» и «защита» в российском праве / А. С. Никитин // Государство и право. – 2008. – № 4. – С. 21–26.
7. Темченко В. Особливості юридичного змісту термінів «захист» та «охорона» у механізмі забезпечення прав і основних свобод людини / В. Темченко // Право України. – 2005. – № 9. – С. 33–35.
8. Сидельников Р. Право на самозащиту как «секундарное право» / Р. Сидельников // Підприємництво, госп-во і право. – 2005. – № 6. – С. 42–44.
9. Амельчаков И. Ф. Соотношение правовых категорий «охрана», «обеспечение», «защита» / И. Ф. Амельчаков, С. А. Прудникова // Закон и право. – 2001. – № 5. – С. 16–18.
10. Лапчинский М. В. Некоторые аспекты исследования понятия «юридические средства охраны гражданских прав» / М. В. Лапчинский // Государство и право. – 2003. – № 5. – С. 88–90.
11. Цивільний кодекс України від 18.07.1963 № 1540-VI // Відом. Верхов. Ради УРСР. – 1963. – № 30. – Ст. 463 (з наст. змінами).
12. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356 (з наст. змінами).
13. Кіщак Ю. Форми захисту прав і свобод особистості в процесі земельної реформи / Ю. Кіщак, В. Паліюк // Підприємництво, госп-во та право. – 2001. – № 9. – С. 59–60.
14. Гусаров К. В. Перспективи розвитку форм захисту права власності / К. В. Гусаров // Право власності: проблеми забезпечення, реалізації та захисту. – Х., 2001. – С. 23–25.
15. Луспенник Д. Д. Реалізація права на самозахист цивільних прав – новела нового Цивільного кодексу України: поняття і межі здійснення / Д. Д. Луспенник // Адвокат. – 2004. – № 11. – С. 3–8.
16. Петренко О. Б. Класифікація цивільно-правових способів захисту прав на об'єкти промислової власності / О. Б. Петренко // Вісн. Хмельниц. ін-ту регіон. упр. та права. – 2004. – № 3 (11). – С. 87–97.

САМОЗАЩИТА КАК ПРАВОВОЕ СРЕДСТВО ЗАЩИТЫ ВЕЩНЫХ ПРАВ

Яроцкий В. Л.

Исследована самозащита прав как правовое средство защиты гражданских прав и законных интересов участников гражданских правоотношений. Основными вопросами, которым уделено внимание, являются выяснение особенностей самозащиты вещных прав, специфики использования конкретных средств и способов правовой формы защиты прав, исследование условий правомерности и законности использования таких средств. Проанализирована правовая природа форм защиты вещных прав. Определен порядок использования отдельных средств их самозащиты.

Ключевые слова: *вещные права, самозащита, самосохранение, самозащита вещных прав, признаки самозащиты, формы осуществления защиты гражданских прав.*

SELF-DEFENSE AS A LEGAL MEANS OF ENFORCEMENT

Yarotskiy V. L.

The article investigates the self-defense rights as a legal means of protecting civil rights and legitimate interests of civil relations. The main issues addressed in that study is to elucidate the features of self-defense rights, the specific use of specific tools and methods to protect the rights of legal forms, study the conditions of legitimacy and legality of the use of such funds. The paper studies the legal forms of protection of nature, the procedure for the use of certain means of self-defense.

Key words: *property rights, self-defense, self-preservation, self-protection of the rights of self-protection features, embodiments of the protection of civil rights.*

УДК 342.1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ

Д. Д. Задихайло, кандидат юридичних наук, науковий співробітник НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України

Розглянуто деякі теоретичні аспекти конституційно-правового забезпечення діяльності держави в економічній сфері. Такими аспектами є проблема чіткого визначення та правового закріплення функцій держави в економічній сфері та їх розподілу між органами публічної влади, а також проблема визначення економічної системи як об'єкта конституційно-правового регулювання функціонального впливу держави.

Ключові слова: *конституційно-правове регулювання, компетенція органів держави, функції органів держави, економічна система.*

Постановка проблеми. Конституційно-правовий аналіз процесів функціонування системи державної влади передбачає звернення як до об'єктів державного регулювання, так і до тих суб'єктів, на яких покладено обов'язок